

KLASSIKKO IV: DANIEL DEFOE (1660–1731)

JOHDATUS TOTAALISEEN KAUPANKÄYNTIIN

Porvariston nousun aikaa Englannissa on sanottu Defoen aikakaudeksi.

Robinson Crusoen, maailman tunnetuimman romaanin, kirjoittaja Daniel Defoe (1660–1731) olikin monessa mukana. Hän oli josakin elämänvaiheessa kuninkaan neuvonantaja, toisessa vaiheessa valtiollisten vehkeilyjen innokas osakas. Erään kerran hän oli Lontoon varakkain tiilitehtailija, ja kerran hän päätyi häpeäpaaluun ruoskittavaksi. Defoe oli nimittäin erehtynyt kirjoittamaan satiirin, jossa suositeltiin uskonnollisten toisinajattelijoiden ”lopullista eliminointia”. Ahdamielisyyden pilkkaaja sai raippaa vastustamiensa ajatusten levittämisestä.

Defoe oli myös yhteiskunnallinen reformisti. Kirjassaan *An Essay Upon Projects* hän tekee yksityiskohtaisia kannattavuuslaskelmia mitä erilaisimmista parannussuunnitelmista, kuten siitä, mitä mak-saa tai mitä hyödyttää jalkakäytävien rakentaminen tai hevosenlannan siivous. Defoen mielestä naiset olivat aivan yhtä kyvykkäitä jumalanluo-

mia kuin miehetkin, ja siksi olisi perustettava erityinen naisten akademia. Hän laati myös tarkat suunnitelmat ja tilinpidot hullujen hoidon inhimillistämiseksi ja vaati sakottamaan niitä, jotka kiusaavat tai pilkkaavat mielisairaita. Benjamin Franklin, joka inosti kotikaupunkinsa porvarit perustamaan historian ensimmäisen yleisen kirjaston ja katuvalaistuksen, mainitsee elämäkerrassaan Defoen teoksen *Projektit yhdeksi ajatteluunsa eniten vaikuttaneeksi kirjaksi*.

KAPITALISMIN HENKI

Ennen kaikkea Defoe oli kuitenkin yrittäjä ja ”selfmade man”. Hän nousi itse vaatimatonta oloista varallisuuteen. Hän teki tempun jopa useita kertoja, sillä vanhoilla päivillään hän muisteli tehneensä yhteensä kolmetoista vararikkoa. Defoella oli siis elämäkokemusta jaettavanaan kirjoittaessaan teosta *The Complete English Tradesman* (1725)¹. Se on riemukkaan vakava opastus kauppiaan uralle

his Leaving off. Printed for C. Rivingston, at the Bible and Crown in St. Paul's Church-Yard. M.DCC.XXXVIII. Lähin saatavilla oleva kappale löytyy

aikoville nuorukaisille. Kirja ”täydellisestä kauppamiehestä” on myös tarkkasilmäinen tutkimus aikansa pikkuporvarin sielusta, elämäntavasta ja taloudellisesta asemasta. Se on ylistyslaulu säästäväisyydelle, itsekieltäytymiselle ja ahkeruudelle. Siis hyveille, joita pidetään ns. protestanttisen etiikan kulmakivinä.

Defoen aikalaisanalyysi pienkapitalistin elämäntavasta panee omaan arvoonsa Max Weberin ajatukset kapitalismin historiasta. Ahkeruus ja säästäväisyys ovat pienyrittäjälle taloudellisen elämäntilanteen välttämättömyyksiens sanelemia hyveitä. Eivät mitään protestanttisesta teologiasta alkunsa saaneita ja sitten elämään jääneitä kulttuurisia päähänpinttymiä, kuten Weber erehtyi kuvittelemaan kuuluisassa kirjassaan kapitalismin hengestä.

Karl Marx kuvasi Pääomassa hauskaasti, miten pienyrittäjän omat henkilökohtaiset tarpeet ovat yrityksen kannalta pelkkää tuhlausta, omistaja on pääomansa loiseläjä. ”Kaksi sie-lua on kapitalistilla rinnas-

Kööpenhaminan kuninkaallisesta kirjastosta. Tietäisipä Defoe, että sen vakuutusarvo oli lähes kolmekymmentä tuhatta markkaa.

¹Daniel Defoe: *The Complete English Tradesman: Directing him in the several Parts and Progressions of Trade, from his First Entering upon Business, to*

saan”, yhtäältä hänen povessaan asustaa tuo mielihaluinsa aina sortumaisillaan oleva ”lihallinen aatami” kaikkinen haluineen ja tarpeineen. Toisaalta siellä on omistajan sielu, jonka kutsumuksena on nöyränä palvella todellista isäntäänsä, omaa pääomaansa.

Vasta sitten kun kapitalisti on kyllin rikastunut, saattaa hän antaa periksi lihallisen olemisensa houkutuksille ja ryhtyä huvittuneena muistelemaan oman nuoruutensa tai isovanhempiansa askeettista elämää penninvenyttäjänä. Mutta tuolloin kapitalistin henkilökohtainen kulutus onkin enää vain murto-osa hänen omaisuutensa kyvystä ja mahdollisuudesta kiinnittää itseensä alati uutta rikkautta. Mutta koskaan ei – Marx ennusti – kapitalistiluokan kuluksella ole oleva sitä ”vilpittöntä tuhlaamisen riemua”, jota tuntien aatelissäätö aikoinaan viskeli alamaistensa hien tuotteet taivaan tuuliin.

Defoe tekee Täydellisessä kauppiamiehessä täsmälleen saman huomion. ”Rikkaalle kartanonherralle, joka on syntymälahjanaan saanut haltuunsa suuret rikkaudet ja jolla ei muuta kutsumusta olekaan, on luvallista viettää vapaata aikaa ratsunsa selässä ja metsästää jäniksiä ja lintuja. Nämä miehet voivat todellakin väittää viettävänsä aikansa viattomassa huvituksessa. Kauppiaille sen sijaan ei mikään huvitus ole viaton, sillä se voi haitata hänen kauppalikettään tai viedä hänen aikaansa...” Ja toisaalla: ”Liikkeenpitäjältä eivät ole kiellettyjä vain sellaiset elämänilot, jotka ovat vastoin maan lakeja, vaan myös sellaiset, joita laki sallii muiden ihmisten harjoittavan. Nekin

ovat liikkeenpitäjälle rikoksia ja laittomuuksia.”

Defoe perustelee ”protestanttisen etiikan” julistustaan aina pääoman sanelemana välttämättömyytenä, ei koskaan arjen ylittävillä moraaliperiaatteilla. Hän vaatii, että kauppiaan tilikirjan viimeinen sarakke olkoon se kello, jonka sydämenlyönnit tahdittakoot koko liikkeenpitäjän elämän. Defoen kirja on johdatus Totaaliseen Kaupankäyntiin.

AIKA ON RAHAA!

Elämä on aina myös ajantaloutta. Luonnonvalinta on rakentanut eläinten päähän ajatetut ohjelmat siitä, miten paljon aikaa kuhunkin toimintaan kannattaa käyttää. Suden mielen-toiminnot kertovat, milloin nukutaan, milloin ajetaan hirveä takaa. Tai milloin kannattaa hirvenajosta luopua ja tehdä jotain geenien ikuistamisen kannalta hyödyllisempää. – On aika heiluttaa häntää, on aika näyttää hampaita. Mutta se, joka heiluttaa häntäänsä kokopäivätoimisesti, on pian entinen susi.

Myös ihmismielessä on lukemattomia valmiiksi asennettuja ajankäytön jäsennyksiä: esimerkiksi tarkkaavaisuus ja ikävystyminen jakavat aikaamme valmiiksi ohjelmoituihin tärkeysjärjestyksiin, samoin ajatustemme jatkuvasti poukkoileva virta toimii evoluution rakentamilla ajastimilla. Ajantaloutta on myös jokaisen tunteemme toiminta. Valmiiden ajastimien lisäksi ihmisen ajantaloutta määräävät tietoisuus ja älykäs harkinta. Meillä on kyky olla huolissamme ajankäytöstämme. Meidän myötäsyttyisten mielihalujem-

me ajantalous on siten jatkuvasti suuremmassa tai pienemässä ristiriidassa meidän harkintamme kanssa.

Totaalisen Kaupankäynnin oloissa harkintamme ja mielihalujemme ajantalous saa uuden ulottuvuuden: ”aika on rahaa”. Max Weberin mielestä Benjamin Franklinin opetus, ”aika on rahaa”, on vain merkittävä kulttuurinen konstantti. Defoen aikalaisanalyysi osoittaa kuitenkin, että tämä hämmästyttävä väite on kehittyneen rahatalouden kaikkein totisin tosiasia. Markkinat tullaavat esiin yleisen voiton suhdelluvun ja korkotason, johon nähdään jokainen erillinen pääoma mittautuu joko onnistumisena tai epäonnistumisena, juuri siten kuin jo Jeesus kertoi leiviskävertauksessaan. Kapakassa istuva kauppias saattaa puolustella lankeemustaan sillä, ”että ystävät tarjosivat, tai ettei olueen mennyt kuin kuusi shillinkiä”. Mutta pääoman ja Totaalisen Kaupankäynnin kannalta kysymys on siitä, miten on hoidettu haltuun uskotua leiviskää: ”Mutta juuri sinä aikana, näin voidaan varmaan sanoa, tuoppinsa kanssa istuva kauppias pisti menemään ehkäpä jopa viiden punnan edestä aikaa, koska hän löi laimin tyhjilleen jätettyä liikettään.”

Pienyrittäjä varastaa pääomansa aikaa myös käymällä ”liikaa” kirkossa. Ja jos kauppialla on perhe puotinsa yläkerrassa, ”...niin käyköön hän siellä vain pistäytymässä, ei enempää. Ja kun hän on kodissaan, temmatkoon kellonsoitto tai asiakkaan huhuilu hänet pikimmiten alas...”

Perheen perustaminen on myös ajoitettava pääoman toiveiden mukaisesti. Defoella on

erityinen luku, jossa varoitellaan liian aikaisin solmittujen avioliittojen – ”varastettujen naimakauppojen” – vaaroista. Vaimoa varten pitää nimittäin kalustaa koti, hankkia palvelija jne. ”Ja kaikki tämä nuorukaisen kannalta varsin sopimattomaan aikaan, ennen kuin hän on ottanut ensimmäistään askelta, ennen kuin hän on ansainnut maailmalta ensimmäistäkin shillinkiään. Joten kaikki nämä menot ovat vain pois hänen alkuperäisestä liikepääomastaan... Naimapuuhin ryhtyneestä oppijasta tulee ajan oloon tekoaan katuva kauppias.”

Mutta jos kauppiaalla ei ole perhettä, on sekin väärin Totaalisen Kaupankäynnin kannalta: ”Sillä kauppias, joka ei saa elämäniloa perheestään, ei sitä ajan oloon saa liiketoimistaankaan. Sillä onhan kunnan kauppiaan aherruksen päämääränä perheestä huolehtiminen eli tyydyttävän toimeentulon hankkiminen vaimolle ja lapsille. Ja siksi pä on kauppiaalle pelkkä perheensä näkeminen, puhumattakaan sen hänen sydämessään herättämästä hellyydestä ja kiintymyksestä, kannustin ahkeruuteen. Perhe antaa kiihkon kauppiaan sie luun ja saa hänet etsimällä etsimään maailmalta mahdollisuuksia kaupantekoon kuin metsässä saaliinsa perässä pinkova koira. Ja silloinkin kun kauppias on kaiken uuvuttamana vaipumaisillaan epätoivoon ja lysähtämäisillään maahan, niin pelkkä perheensä näkeminen saa hänet jälleen nousemaan jaloilleen, ja niin hän kiihuhtaa liiketoimiinsa uudella tarmolla.”

Yrittäjän elämäntapaa on usein sanottu ”oravanpyöräksi”. Defoelta löytyy parempi

luonnehdinta: ”Kauppiaan ammatti on kuin *amsterdamlainen pumppumylly*, johon on tapana pistää pikkurikollisia rangaistukseksi, erityisesti kerjäläisiä. Siinä he sitten raatavat ja pumppaavat pumppaamistaan. He istuvat siellä ilman huolta, kuivina ja turvasa, niin kauan kuin vain oikein ahertavat. Ja jos he oikein kovasti tekevät töitä tunnin tai pari, saattavat he jopa suoda itselleen vartitun levon. Mutta, jos he työn sijaan ryhtyvät uneliaiksi tai alkavat laiskotella, nousee vesi heidän kimppuunsa ja kastelee, eikä heillä sitten ole kuivaa sijaa seistä, istumisesta puhumattakaan. Ja jos he vielä jatkavat sinnikästä laiskottelua, on heidän kohtalonaan hukkuminen. Joten heille ei jää muuta mahdollisuutta kuin *pumpata* tai *hukkuu*. Niistä heidän on valitseminen se kumpi enemmän miellyttää.”

Totaalinen kaupankävijäkin on silti vain ihminen, eikä Defoe vaadi, että ”liikkeenharjoittaja pitäisi naulata puotinsa lattiaan, kuten eräs tunnettu pyhimys oli naulittuna vankitymänsä”. Defoe neuvoo lykättyä tarpeentyydytystä. Askeesi ei ole kauppiaan itsetaroituksellinen ja irrationaali päämäärä, vaan keino sosiaaliseen nousuun ja turvattuun elämään. Tottakai kauppiaalla pitää olla perhe, mutta harkittu, miten ja milloin perheensä perustaa. Tottakai kauppiaan pitää levätä, mutta vasta sitten, kun hänen ruumiinsa ei enää pysty palvelemaan hänelle uskotun leiviskän kykyä synnyttää uusia leivisköitä. ”Ahkeruus ja raadanta olkoot nuorelle miehelle pääasia”, eikä ”elämän aamua saa tuhlatu huvituksiin”. Mutta

elämänsä ehtoolla voi kunnan kauppias vihdoinkin levähtää hyvällä omallatunnolla, istua illan viileydessä ”oman viinipuunsa ja viikunapuunsa alla ja nauttia oman aiemman työnsä ja ahkeruutensa hedelmistä”.

Totaalisen kauppiaan Taivas on taloudellinen menestys ja turvattu elämä perheelle. Mutta Defoen kirjasta selviää myös, mikä on yrittäjän Kadotus, paikka jonne paiskataan ne onnettomat, joiden elämä ei ole ollut Pääomalle otollista. Huvitusten valtaan antautuneen kauppiaan liike tekee vararikon ja ”rakas perhe joutuu muiden armeliaisuuden varaan, vajoaa alas ja tulee tuomituksi kansan pohjasakan joukkoon”.

MAINE

Eläinten keskuudessa rehellisyys on äärimmäisen harvinaisen ilmiö. Tämä johtuu siitä, että manipuloimattoman informaation välitys on yksilölle kannattavaa ainostaan tietyillä ehdoilla. Mehiläisen tanssi on harvinaisen esimerkki täydellisestä rehellisyydestä: yksi työläissisar kertoo toisille, mistä kukat ja hunajat löytyvät, ja tieto pitää täsmälleen paikkansa: totuus ja vain totuus! Tämä luonnonoikku selittyy siitä, että kaikki työläiset lisääntyvät yhteisen äitinsä, kuningattaren, kautta. Työläissisarien geeneillä on siten täydellisen yhteiset ”intressit”. Mikään yksilö ei voi mitenkään hyötyä hallussaan olevan tiedon manipuloinnista. Kaikkea tietoa jaetaan mehiläispesässä kommunistisesti kaikille kuten Linus Thorvaldsin kehittämä käyttäjärjestelmää Internetissä.

Mutta me ihmiset emme ole mehiläisiä. Me muunnamme ja valikoimme kaikkea saatavil- lamme olevaa tietoa. Me salaamme sitä muilta – jopa itseltämme. Ja vaikka me opetamme lapsillemme, että ”pitää aina puhua totta”, opetamme heille myös – vaikkakaan emme yhtä suorasanaisesti –, että täytyy myös osata pitää salaisuuksia. Opetamme, että on typerää julistaa julki kaikkea, minkä tietää todeksi. Sillä totuus on jotakin, jota on opittava annostelevaan ja sekoittamaan oikeissa suhteissa muunlaisen informaation kanssa. Totuus on vain yksi keskeinen raaka-aine, josta mielemme valmistaa myyviä informaatiotuotteita ihmissuhteiden markkinoille.

Naamioituminen, teeskentely, huijaus, varastaminen, petos, uskottomuus, murha, ahneus, itsekkyyden ja huoruus ovat kaikki siinä määrin käyttökelpoisia evoluution rakennusaineita, että kaikki eläimet, ja erityisesti ihminen, tekisivät viisaasti, mikäli pakenisivät aina kohdatessaan lajitoverinsa. Pakenisivät kuten Robinson Crusoe, joka järkyttyi kuol- lakseen nähdessään toisen ihmisen jalanjäljen oman saarensa rantahiekassa.

Kaikesta huolimatta me ihmiset olemme sosiaalisia eläimiä. Kaksi saa kannettua yhdessä isomman kiven kuin yksinäinen. Yhteistyö on voimaa. Merkittävä on myös erikoistumisesta saatava hyöty: ”Minä osaan tätä, sinä osaat tuota. Ryhtykäämme vaihtokaup- paan, josta hyödyimme molemmat”. Tällaisista syistä ihminen on luonnostaan sosiaalinen ja vastavuoroisesti vaihtava eläin – ”homo economicus”. Antaudumme iloisesti autta-

maan uutta naapuria, mutta loukkaannumme hänelle, jos hän kieltäytyy tekemästä vastapalvelusta tilanteessa, jossa se olisi hänelle mahdollista. Meidän oikea kätemme tietää ja pitää kirjaa kaikesta siitä, mitä vasen kätemme tekee.

Yksi evoluution mieleemme rakentamista moraali- ja mielisistä koskee mainetta. Meillä on psykologiset valmiudet vartioida vainoharhaisen aggressiivisesti mainettamme, ja siksi kaikissa kulttuureissa tunnetaan moraalinen kunnia. Harva asia tuntuu kauheammalta kuin se, että meitä epäillään varkaaksi, valehtelijaksi tai petturiksi. Eli että meillä ei olisi ”moraalista luottoa” niiden silmissä, joiden kanssa olemme sosiaalisissa vaihtosuhteissa. Mustasukkaisuus on tappojen yleisin motiivi, hyvänä kakkosena tuleekin sitten moraalisesta kunnian loukkauksesta annetut pikatuomiot.

Defoe on juuri oikea henkilö kertomaan, mitä merkitsevät totuus, rehellisyys, uskollisuus, petos ja maine. Defoella oli nimittäin harvinaisen viivaitekas ja luova suhde totuuteen. Hänellä oli yhteyksiä aikansa poliittisen taistelun vaikoiluun ja vastavakoiluun, yhteisen kapinaan ja moneen provokaatioon. Eräässä vaiheessa hän oli vähintäänkin kaksoisagentti. Kirjallisuuden tutkija Yrjö Hirn on sanonut Defoesta, että ”hänen petollisuudessaan oli rohkeutta, tekisi mieli sanoa juhlallista komiikkaa, joka johtaa ajatukset teeskentelyn suuriin mestareihin...”

Defoe osasi sekoittaa toden ja hämähäyksen nerokkaasti myös kirjailijana. Robinson Crusoen kansilehdeltä ei löydy Defoen nimeä, vaan lukijoille annettiin illuusio, että kysees-

sä oli oikean merimiehen tosi- peräiset muistelmat. ”Robinson Crusoe” kirjoitti jopa kiuk- kuisen vastineen sanomaleh- delle, joka oli uskaltanut epäilemään hänen olemassa- oloaan. Samoin ”Moll Flan- ders” – ilotytöstä, huijarista ja varkaasta kertova elämäkerta- romaani – on muka päähenki- lön itsensä kertoma. Entä mi- ten pitäisi suhtautua Defoen ”realistiseen” lehtijuttuun mu- kamas hiljattain tapahtuneesta kuolleista heräämisestä? Siinä tämä haudasta noussut kehuu erästä teosta ”parhaaksi, mitä kuoleman jälkeisestä elämästä on koskaan kirjoitettu”. Näin sai eräs kirjanpainaja, Defoen hyvä ystävä, myytyä loppuun varastossa pitkään lojueneen painoksen.

”Täydellisessä kauppa- miehessä” on erityinen luku, jossa Defoe teroittaa mielimme, kuinka tärkeä asia maine on kauppiaille. Luku alkaa seuraavilla sanoilla:

”Muiden luottamus, luotto (credit), on siinä määrin kaup- piaan siunaus, että se on kaik- kein kallislaatuinen tavara, joka hänen haltuunsa on uskot- tu. Kauppias, jolla sitä on, ei koskaan voi liiaksi sitä vaalia, eikä mikään hinta ole liiaksi kallis sille, joka sen haluaa omakseen ostaa. Luotto on pää- omaa pantavaksi kauppiaan varastoon, se on käteisvaroja hänen kassakirstussaan. Siitä kauppias voi maksaa hänelle lähetetyt laskut, jotka muutoin vaadittaisiin häneltä käteisenä ja heti. Ilman luottoa kauppi- aan olisi maksettava tavaroista jo ennen kuin hänellä on ne hallussaan. Siksi sanonkin, että luotto hyväksyytään kaikki kauppa- miehen laskut ja monissa tapauksissa jopa maksaa ne. Sanalla sanoen luotto on

kauppiamiehen liiketoimien sielu ja elämä. Siksi täytyykin noudattaa äärimmäistä valppautta sen suojelemisessa.

Jos kauppiamiehen oma luotto on näin arvokas hänelle, ja hän on siitä niin tarkka ja huolellinen, on hänen oltava vastaavan huolellinen siinä, mitä tulee hänen lähimmäistensä maineeseen. Uskonto opettaa meille, että älä panettele äläkä likaa lähimmäisesi mainetta. Tämä tarkoittaa, ettei saa lähettää liikkeelle tai edistää mitään juorua tai häväistysjuttua toisen hyvän nimen tuhoksi. Sillä kuten hyvä nimi merkitsee toisille ihmisille sananlaskunkin mukaan jotakin *elämäkin arvokkaampaa*, merkitsee kauppiamiehelle luotto jotakin yhtä arvokasta, jotakin josta riippuu koko hänen ammattinsa elinkyky. Se, joka ilman syytä haavoittaa kauppiamiehen luottoa, on yhtä lailla ammatinharjoittajan murhaaja kuin se, joka yön pimeydessä tappaa ja tekee itsensä vika-pääksi veririkokseen.

Kauppanpitäjällä ei ole kuin kahdenlaisia vihollisia vastuksenaan: varas saattaa yöllä murtautua hänen puotiinsa, tai

sitten ilkeät naapurit levittävät hänestä juoruja ja pilaavat hänen maineensa. Jälkimmäiset ovat näistä kahdesta kauheampia vihollisia. Ihmisten pitäisi totisesti varoa enemmän sitä, mitä puhuvat kauppiamiehistä, kuin sitä, mitä puhuvat muista ihmisistä, sillä kauppiaan maineesta puhuttaessa saatetaan syyllistyä murhaan.

Ihmisten kielten pitäisi kunnioittaa kauppiamiehen luottoa ja neitsyeen hyvettä yhtäläisen pyhinä asioina. Ikävä kyllä, onneton totuus meidän ajastamme on se, ettei kumpainenkaan näistä korvaamattomista aarteista saa osakseen sitä arvoa, joka niille kuuluisi suoda."

Luottokortti on enemmän kuin rahaa. Monet turistikeskusten autovuokraamot eivät luovuta autoa käteistä vastaan: "Häneen ei luoteta luottokorttifirmassa? Miksi me uskoi-simme hänelle automme?"

Max Weber kertoo eräässä artikkelissaan, miten joissakin protestanttisissa lahkoissa Amerikassa oikeus ehtooillisel-la käymiseen oli vain yhteisön tiukkoja normeja noudattavilla seurakuntalaisilla. Seurakunnan napamiehet antoivat toi-

seen kaupunkiin matkustaville seurakunnan jäsenille mukaan todistuksen matkamiehen ehtoolliskelpoisuudesta. Mutta näitä ehtoollistodistuksia alettiin käyttää myös luottokelpoisuuden osoituksina haettaessa pankista lainaa.

Erilaiset mainetodistukset olivat haluttua tavaraa jo kolmesataa vuotta sitten. Defoe nimittäin tietää kertoa kirjassaan erityisestä ammattikunnasta, joka vakoili kauppiaita ja myi sitten arvioita heidän elämäntavastaan ja luottokelpoisuudestaan.

"Täydellisessä kauppiassa" on monta hauskaa ja opettavaista vuoropuhelua. Yksi parhaista kuvaa tilannetta, jossa eräs liikemies yrittää saada toiselta liikemieheltä urkittua tietoja kolmannen liikemiehen maineesta ja luottokelpoisuudesta. Jakso on tämänkertainen päivän teksti. Vain Daniel Defoen kaltainen ammattiurkija kykenee oivaltamaan, kuinka monimutkainen asia kuuluisa käsky "Älä anna väärää todistusta lähimmäisestäsi" loppujen lopuksi onkaan.

HEIKKI SARMAJA

VAIKENEMINEN ON MYÖNTÄMISEN MERKKI

A: Parahin herra, pyydän, älkää vaatiko minua antamaan mainetodistusta (character) lähimmäisestääni, sillä olen lujasti päättänyt olla sekaantumatta kenenkään maineeseen. Ruokoilen Teitä, sulkekaa minut tällaisten tiedustelujenne ulkopuolelle.

B: Totta kai, hyvä herra. Mutta Tehän tunnette kyseessä olevan herrasmiehen, onhan hän teidän lähinaapurinne. Voitte tuki olla kertomatta, mikäli

suinkin haluatte, mutta kaikki, mitä haluan hänestä tietää, on kuitenkin vain tieto siitä, onko hän luottamukseni arvoinen mies, eli onko minun sopivaa pitää häntä liiketoimissaan luottamukseni arvoisena vai ei.

A: Hyvä herra, sanon nyt Teille tämän aivan suoraan: en halua olla missään tekemisissä sen kanssa, miten kukakin hoitaa asioitaan. En halua antaa mainetodistuksia lähimmäisistäni, sillä se on niitä vihovii-

meisiä virkoja, joista kukaan ei ole koskaan kiitosta saanut, ja ehkä sellainen teko ei mitään kiitosta ansaitsisikaan.

B: Mutta, arvoisa herra, myöntänette toki, että Te itsekin minun tilanteessani olisitte hyvinkin halukas saamaan vastaavia tietoja tai neuvoja.

A: Saatatte olla oikeassa, mutta en toki voisí pakottamalla vaatia ihmisiä minulle tietojaa luovuttamaan.

B: Mutta saattaisittepa kui-

tenkin hartaasti anoa tällaista suosiosoitusta? Siksi minäkin nyt tuln tapaamaan juuri Teitä.

A: Mutta olisitte kyllä saattanut yhtä hyvin kääntyä kenen tahansa toisen henkilön puoleen.

B: Mutta juuri Te olette vastuuntuntoinen mies, ja siksi haluan asettaa luottamukseni Teidän sanojenne varaan, sillä tiedän myös, että juuri Te ette saattaisi minua koskaan pettää. Siksi rukoilenkin Teitä: älkää tuottako minulle pettymystä tässä asiassa!

A: Toivon hartaasti, että suotte minulle anteeksi, en nimittäin tule toivettanne täyttämään.

B: Mutta, hyvä herra, minä olen suuressa pulassa, sillä olen juuri aikeissa lähettää naapurilenne melkoista tavaralähetystä, ja niin kovasti kuin haluaisinkin sen saada myydyksi, en silti halua toimia varomattomasti. Aivan kuten Tekin toimisitte vastaavassa tilanteessa.

A: Sanonpa Teille, hyvä herra, että olen jo ennakkolta varautunut siihen, että en tule antamaan mitään mainetodistuksia lähimmäisistäni, sillä minä en todellakaan halua itselleni harmia sellaisesta. Sitä paitsi, minä huolehdin vain omista asioistani, enkä yritä urkkia tietoja siitä, miten muut mahdollisesti hoitavat omat asian-
sa.

B: Olkoon sitten näin, hyvä herra, mutta luulenpa kuitenkin ymmärtäväni, mitä sanotte, ja tiedän nyt, miten tulen menettelemään kyseisessä kaupassa.

A: Mitä ihmeen vihjailua tämä nyt oikein on olevinaan?

B: Eipä kummempaa kuin,

että oletan ymmärtäväni, mitä Te tällä kaikella olette tahtonut minulle sanoa.

A: Ainoa asia, minkä olen halunnut Teidän ymmärtävän, on seuraava asia: En halua tulla vedetyksi mukaan toisten liikeasioihin! Minä hoidan vain omat asiani.

B: Uskaltaudunpa silti sanomaan, että ymmärrän ajatuksenne. Tiedän Teidät kelvolliseksi ja lähimmäistänne rakastavaksi mieheksi, jollainen välttää saattamasta naapuriaan huonoon maineeseen, ja että Te näin ollen myös haluatte puhua ihmisistä vain hyvää, mikäli se vain suinkin on mahdollista.

A: Kuulkaapa. Minä en sano kenestäkään mitään, en niin hyvää kuin pahaakaan. En sano kenestäkään yhtikäs mitään.

B: Aivan, arvon herra. Elikä toisin sanoen: koska lähimmäisen rakkaus on puheittenne ainoa ohjenuora, niin puhutte vain hyvää jokaisesta ihmisestä, joten silloin kun ei ole mitään hyvää puhuttavaa, pidättäydätte puhumisista kokonaan. Ja siinä Te totisesti teettekin aivan oikein. Te olette hyvä ihminen.

A: Tuo kaikki on Teidän omaa halpamaista leikittelyänne minun sanoillani. Haluan tähdentää, että se tapa, jolla kohtelen Teitä, on tapa, jota noudatan kaikkien muidenkin kohdalla.

B: Kyllä, arvoisa herra, olen varma, että toimitte juuri niin kuten sanotte, ja teettekin siinä varmasti aivan oikein. Olen saanut sen, mitä halusin.

A: Teidän ajatuksenne loukkaavat minua jopa enemmän kuin naapuriani, sillä Te näyttätte pitävän minun vaikenemistani ja pidättäytymistäni

kaikista mainetodistuksista osoituksena siitä, että minä muka näin haluaisin antaa naapuristani huonon mainetodistuksen.

B: Ei suinkaan, hyvä herra, en nyt mitenkään tahtoisi sanoa aivan noinkaan, että juuri huonon mainetodistuksen.

A: Mutta minä kuitenkin arvelen Teidän pitävän sanojani ikään kuin oikeutuksena jonkinlaisiin naapuriani koskeviin epäluuloihin.

B: Kyllä. Se minun on myönnettävä, että tunnen nyt todellakin varovaisuutta kyseessä olevaa naapurianne kohtaan, ja toivon hartaasti, että ette panisi sitä pahaksenne, sillä muutoinhan tuo mies voi tietenkin olla... olla aivan kelvollinen... ainoastaan tämä, tämä...

A: Ainostaan mikä? Luulenpa ymmärtäväni! Mieheissä ei ehkä ole muuta vikaa kuin, että Te ette halua uskoa omaisuuttanne hänen haltuunsa.

B: Niin. Ehkäpä joku toinen luottaisi häneen, aivan mahdollista, ehkäpä? Mutta tuota, Te olette nyt kuitenkin ollut oikeamielinen niin naapurianne kuin myös minua kohtaan. Hyvä herra, Te olette erinomaisen oikeudenmukainen mies, ja toivoa vain sopii, että me kaikki olisimme Teidän kaltaisianne. Kunpa kaikki olisivatkin kuin Te. Silloin olisin minäkin aikoinani säästynyt monilta vakavilta harmeilta, joita ihmisten ilkeät puheet ovat tielleni saattaneet.

A: Vai niin. Kuinka epäoikeudenmukainen ikinä olettekaan minua tai naapuriani kohtaan, en tule antamaan asiassa periksi, sillä mielestäni te ette sitä ansaitse...

DANIEL DEFOE

P.S. Ja keskustelu jatkuu Defoen tyyliin. Miten juttu päättyi? Saiko kauppaa tekevä himoitsemansa mainetodistuksen? Ongelma ratkesi seuraavasti: Naapurinsa ystävä herra A tinki ja maksoi itse naapurinsa puolesta tälle tulossa olleen tavaraerän. Naapurin maineessa

ei ollut mitään vikaa. Herra A todellakin vain piti kiinni tuollaisessa tilanteessa ainoaksi mahdolliseksi katsomastaan periaatteesta.

Defoen vuorokeskustelu osoittaa melkoista oivallusta eräistä peliteoreettisista ongelmista ja siitä, miksi ihmismielessä on ennalta asetettuja sitoumuksia, ns. moraalitunteita.

Mutta totuuden nimessä on todettava, että Defoen esimerkki on varsin teoreettinen. Oikeassa elämässä olemme varsin innokkaita jakamaan myönteistä ja myönteiseksi manipuloitua informaatiota ystävistämme. Toisaalta jaamme kielteistä ja kielteiseksi sormeiltua informaatiota niistä, joiden menestystä emme halua edistää.